

GRAMATICA PRACTICĂ A LIMBII ROMÂNE

cu o culegere de exerciții

Ediția a XXVI-a

Editura TEDIT FZH

Lămuriri	5
----------------	---

MORFOSINTAXA

Părțile de vorbire și sintaxa lor	11
Părți de vorbire flexibile și părți de vorbire neflexibile	11
I. PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE	11
SUBSTANTIVUL	11
Locuțiuni substantivale	13
Substantive comune și substantive proprii	14
Substantive simple și substantive compuse	14
Ortografia unor substantive comune compuse	14
Ortografia substantivelor proprii	16
Genul substantivelor	21
Numărul substantivelor	22
Substantive cu sens colectiv	24
Declinarea substantivului	26
Ortografia substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ	36
Ortoepia și ortografia substantivelor la cazurile dativ și genitiv	64
Ortografia substantivelor masculine la vocativ plural	79
Schimbarea valorii gramaticale a substantivului	81
Valoarea stilistică a substantivului	82
ARTICOLUL	95
ADJECTIVUL	107
Locuțiuni adjectivale	108
Adjective simple și adjective compuse	109
Flexiunea adjectivelor	111
Cazurile adjectivului	112
Ortografia adjectivelor la cazurile nominativ și acuzativ	114
Ortografia adjectivelor la cazurile dativ și genitiv	116
Gradele de comparație ale adjectivului	117
Schimbarea valorii gramaticale a adjectivului	123
Valoarea stilistică a adjectivului	125
NUMERALUL	129
Numeralesle cardinale	129
Ortoepia și ortografia unor numeralesle cardinale	133
Alte numeralesle formate de la numeralesle cardinale	134
Numeralesle ordinale	138
Ortoepia și ortografia numeraleslelor ordinale	140
PRONUMELE	145
I. Pronume cu forme personale	145

A. Pronumele personal.....	145
Declinarea pronumelui personal.....	145
Ortografia pronumelor personale neaccentuate	158
Alte pronume personale.....	188
B. Pronumele reflexiv	192
Ortografia pronumelor reflexive neaccentuate	196
Opozițiile: a-i/ai; a-ți/ați; a-și/ași (schemă recapitulativă).....	200
C. Pronumele și adjectivul de întărire	203
Acordul adjectivului pronominal de întărire.....	205
D. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv	206
Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive	210
II. Pronumele fără forme personale	216
A. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ	216
Ortoepia, ortografia și acordul pronumelor și al adjectivelor demonstrative.....	223
B. Pronumele și adjectivul pronominal relativ	227
Folosirea corectă a pronumelui relativ „care” la acuzativ și la dativ	233
Acordul pronumelui relativ „care” la genitiv	235
C. Pronumele și adjectivul pronominal interogativ	238
Acordul adjectivului interogativ „care” la genitiv	242
Ortografia pronumelui „ce” când formează silabă cu alt cuvânt.....	243
Opozițiile: ce-l/ cel/ ce-i/ cei; ce-a/ cea (schemă recapitulativă).....	244
D. Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât	245
E. Pronumele și adjectivul pronominal negativ.....	251
VERBUL.....	257
Locuțiuni verbale	258
Verbe predicative și verbe nepredicative	259
Caracterul tranzitiv și intransitiv al verbelor	260
Flexiunea verbului. Categoriile gramaticale ale verbului	262
Conjugarea verbului	264
Modul infinitiv.....	264
Ortografia verbelor la modul infinitiv	265
Modul participiu	266
Verbele auxiliare.....	267
Ortografia unor forme ale verbului a fi.....	269
„A fi” – verb predicativ și verb nepredicativ	272
Diateza activă	276
Modurile personale (predicative)	276
Modul indicativ	276
Ortoepia și ortografia unor forme ale indicativului prezent	277
Ortografia unor verbe la imperfect.....	286
Ortografia verbelor la perfectul compus	289
Ortografia unor forme ale perfectului simplu	297
Ortografia unor forme ale mai mult ca perfectului	300
Ortoepia și ortografia verbelor la viitor	304
Modul imperativ	307
Ortografia verbelor la modul imperativ	310
Modul conjunctiv	312
Ortografia verbelor la modul conjunctiv.....	319

Modul condițional-optativ	322
Ortoepia și ortografia verbelor la modul condițional-optativ	325
Modurile nepersonale ale verbului (nepredicative)	329
Modul infinitiv.....	329
Modul participiu	333
Modul supin.....	340
Modul gerunziu	342
Verbe active pronominale.....	348
Diateza reflexivă.....	351
Diateza pasivă.....	358
Expresii verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut	364
Rolul stilistic al verbului.....	364
II. PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE.....	372
ADVERBUL	372
Felurile adverbelor	373
Ortografia unor adverbe	377
Locuțiuni adverbiale	379
Ortografia unor locuțiuni adverbiale.....	380
Gradele de comparație ale adverbelor.....	381
Schimbarea valorii gramaticale a adverbului.....	382
Funcția sintactică a adverbului.....	383
Valoarea stilistică a adverbului	386
INTERJECȚIA	389
Funcția sintactică a interjecției.....	391
Punctuația interjecției.....	394
PREPOZIȚIA	398
Locuțiuni prepoziționale	401
Ortografia unor prepoziții	404
CONJUNCȚIA	407
Locuțiuni conjuncționale	408
Conjunțiile coordonatoare	410
Conjunțiile subordonatoare	415
Ortografia unor conjuncții.....	417

SINTAXA

SINTAXA PROPOZIȚIEI	427
Propoziția	427
Clasificarea propozițiilor	429
Părțile de propoziție. Noțiuni generale	437
Părțile principale ale propoziției	444
PREDICATUL	444
Predicatul verbal.....	445
Predicatul nominal.....	452
Valoarea stilistică a numelui predicativ.....	465

SUBIECTUL	471
Acordul predicatului cu subiectul	489
Părțile secundare ale propoziției	497
ATRIBUTUL	497
Punctuația atributului	516
Valoarea stilistică a atributului	518
COMPLEMENTUL	521
Complementele necircumstanțiale	523
Complementul obiect direct	523
Complementul obiect indirect	534
Complementul de agent	544
Complementele circumstanțiale	549
Complementul circumstanțial de loc	549
Complementul circumstanțial de timp	555
Complementul circumstanțial de mod	559
Valoarea stilistică a complementului circumstanțial de mod	564
Complementul circumstanțial de cauză	566
Complementul circumstanțial de scop	569
Complementul circumstanțial condițional	572
Complementul circumstanțial concesiv	574
Complementul circumstanțial consecutiv	578
Îndrumări pentru analiza propoziției	588
SINTAXA FRAZEI	591
Noțiuni generale	591
Propozițiile subordonate	599
Propoziția atributivă	600
Propoziția completivă (obiectivă) directă	609
Propoziția completivă (obiectivă) indirectă	614
Propoziția subiectivă	619
Propoziția predicativă	627
Propoziția completivă de agent	633
Propoziția circumstanțială de loc	636
Propoziția circumstanțială de timp sau temporală	640
Propoziția circumstanțială de mod	646
Propoziția circumstanțială de cauză sau cauzală	651
Propoziția circumstanțială de scop sau finală	656
Propoziția circumstanțială condițională	660
Propoziția circumstanțială concesivă	664
Propoziția circumstanțială consecutivă	669
Îndrumări pentru analiza frazei	677

PĂRȚILE DE VORBIRE ȘI SINTAXA LOR

Părți de vorbire flexibile și părți de vorbire neflexibile

Din punct de vedere morfologic (al posibilității sau imposibilității cuvintelor de a-și schimba forma în vorbire pentru a exprima relația cu alt cuvânt), părțile de vorbire se împart în:

– **părți de vorbire flexibile** – *substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul și*

– **părți de vorbire neflexibile** – *adverbul, interjecția, prepoziția, conjuncția.*

Când intră în alcătuirea unei propoziții, *părțile de vorbire cu înțeles de sine stătător: substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul și unele interjecții devin părți de propoziție. Articolul, prepoziția și conjuncția au rolul de instrumente gramaticale*, ele servind la exprimarea raporturilor (relațiilor) sintactice.

I. PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

SUBSTANTIVUL

Substantivul este o *parte de vorbire flexibilă: pom, pomi; casă, case.*

El exprimă **nume de obiecte**.

Prin cuvântul *obiecte*, folosit în sens foarte larg, înțelegem tot ceea ce poate fi cunoscut de om, deci *obiecte ale cunoașterii*.

Obiecte ale cunoașterii pot fi: *fiițele și lucrurile* (băiat, fluture, casă, carte); *fenomenele naturii* (fulger, tunet etc.); *însușirile* (frumusețe, urâtenie, roșul, verdele); *stările sufletești* (bucurie, tristețe); *acțiunile* (muncă, luptă, defilare, mersul); *relațiile dintre oameni* (prietenie, tovărășie) etc.

Orice substantiv poate primi un adjectiv, deoarece orice obiect poate avea o însușire: casă înaltă, bucurie mare, înălțime amețitoare, luptă înversunată. Faptul că substantivul poate primi un adjectiv constituie un **mijloc de control** pentru a nu fi confundat un substantiv care denumește o însușire sau o acțiune cu un adjectiv sau cu un verb. În textul dat, substantivul poate fi însoțit sau nu de un adjectiv. Dacă nu este însoțit de adjectiv, *valoarea de substantiv poate fi verificată prin adăugarea unui adjectiv*. De exemplu: cuvântul *verdele* din propoziția „**Verdele** este culoarea mea preferată” poate primi un adjectiv: „**Verdele închis** este culoarea mea preferată”. La fel, în propoziția „**Plecarea** lui Mihai m-a mirat”, cuvântul *plecarea* poate primi un adjectiv: „**Plecarea grabnică** a lui Mihai m-a mirat”. Deci, în propozițiile date, cuvintele *verdele* și *plecarea* sunt *substantive*.

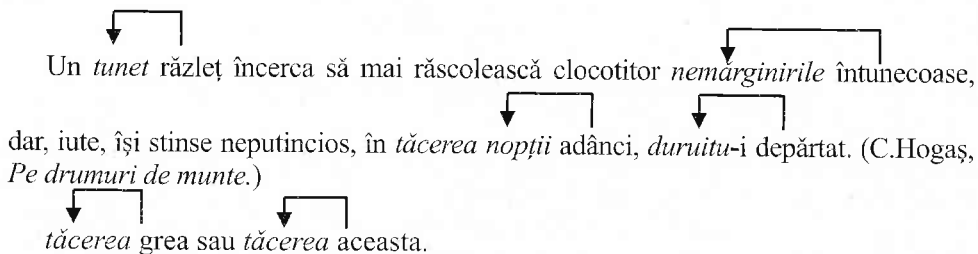
Valoarea de substantiv a unui cuvânt poate fi indicată și de faptul că **este determinat de un numeral sau poate primi un numeral: un pom, doi (trei...) pomi; o casă, două case; o luptă, două lupte**. Dar numeralele nu pot primi decât substantivele care arată *obiecte numărabile*. Substantive ca *foame, sete, lapte, unt, miere, aur, plumb* – care nu au formă de plural – *nu pot primi un numeral*. Valoarea de substantiv a cuvintelor de felul acestora se poate dovedi prin *posibilitatea de a primi un adjectiv: foame mare, sete cumplită, unt proaspăt* etc. Deci verificarea prin *adăugarea unui adjectiv prezintă avantajul că poate fi aplicată oricărui substantiv*.

Posibilitatea de a însoți orice substantiv o au și alte adjective (care nu țin de adjectivele propriu-zise), adjective care nu arată însușiri ale obiectelor: *acest (această, acești, aceste), acel (aceia, acei, acele)* și altele: **acest (acel) pom, pomul acesta (aceia), pomii aceștia, lupta aceasta (aceia), luptele acelea, foamea (setea) aceasta**¹ etc. În situațiile în care pentru unele cuvinte nu poți găsi cu ușurință un adjectiv propriu-zis, folosește ca mijloc de verificare unul dintre cele două adjective pronominale (de preferință, adjectivul *acest*): **această plecare sau plecarea aceasta** (după cum cere forma substantivului); **acești înțelepți sau înțelepții aceștia**.

Exerciții

1. Subliniază substantivele din textele următoare. Dovedește că sunt substantive prin mijloacele de control recomandate.

Model de analiză

Textele de analizat

- a) Din neșfârșite depărtări răzbăteau vibrațiile melancolice ale cornului, tot mai stinse... (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*.)
- b) – Înțeleg măhnirea dumneavoastră și e păcat...; o să vă trimit pe doi bătrâni mai veseli. (Em.Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea*.)
- c) – Fie-mi iertat, sire, ... a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor patriotică. (C.Negruzzi, *Sobieski și românii*.)
- d) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții..., se auzi o zângănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.)

¹ Adjectivele *acest (acesta)* și *acel (acela)* sunt adjective pronominale; ele corespund pronumelor *acesta, acela: Acesta (acela) îmi place; Aceștia (aceia) îmi plac*.

- e) Pe frunza unui nufăr, o broscuță se bucură și ea de frumusețea și răcoarea nopții. (Em.Gârleanu, *Mărinimie*.)
- f) ...bucuriile (aveau) durata ierburilor. Viața aceasta i-a făcut aspri, neînduplecați și vestiți luptători. (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
- g) Un tunet răzleț... răscoli clocotitor nemărginirile rotunde și un ropot... nedeslușit vestea de pretutindeni apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- h) Mihai-Vodă se întoarce la Târgoviște. Întoarcerea sa în țară este un marș triumfal. El începu îndată a se ocupa să vindece rănile și ticăloșia ce pustiirile războiului aduseseră asupra țării. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazu*.)
- i) O luptă-i viața, deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor. (G.Coșbuc, *Lupta vieții*.)
- j) Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormânt a locurilor acestora... Rareori numai albastrul limpede al cerului subțire se pătează de un punct negru; e un vultur prădalnic care ochăște, poate, din înălțimile văzduhului vreo sprințară veveriță. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantive care denumesc *fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni* (câte două substantive pentru fiecare sens). Substantivele să fie însoțite de adjective.

Locuțiuni substantivale

Numele unui obiect poate fi exprimat și printr-un grup de două sau mai multe cuvinte care, împreună, au înțelesul unui substantiv. Grupurile de cuvinte care au înțelesul unui substantiv se numesc **locuțiuni substantivale**.

Cele mai multe locuțiuni substantivale au rezultat din locuțiuni verbale, prin substantivarea verbului la infinitivul lung:

locuțiuni verbale	locuțiuni substantivale	sensul locuțiunii
a aduce aminte	aducere-aminte	amintire
a ține minte	ținere de minte	memorie
a băga de seamă	băgare de seamă	atenție, grijă
a (-i) părea rău	părerere de rău	căință, regret

Din punct de vedere gramatical, *locuțiunea substantivală se comportă ca un substantiv*: poate avea forme pentru singular și plural, articulate sau nearticulate (**aducere-aminte, aduceri-aminte; aducerea-aminte, aducerile-aminte**); se poate declina (N.A. **aducerea-aminte, aducerile-aminte**; D.G. **aducerii-aminte, aducerilor-aminte**); poate avea un adjectiv (*frumoase aduceri-aminte*).

Cuvintele din care este alcătuită o locuțiune substantivală nu se pot analiza separat. De exemplu, locuțiunea substantivală din propoziția „M-or troieni cu drag *aduceri-aminte*“ (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*) se va analiza astfel:

- *morfologic* – locuțiune substantivală (amintiri); feminin, plural, nearticulată, N.;
- *sintactic* – subiect.

1. Subliniază locuțiunile substantivale din textele următoare. Arată cu ce substantive se pot înlocui și fă analiza lor morfologică și sintactică.
  - a) Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... (Al. Russo, *Cântarea României*.)
  - b) Și păreri de rău trecute
Cad pe inima-i trudită,
Ca un stol de păsări mute
Pe-o grădină părăsită. (G. Topârceanu, *Noapte de iarnă*.)
  - c) La ce statormicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis? (M. Eminescu, *Despărțire*.)
  - d) Alaltăieri îi povesteam fabula cu greierele și furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zicând numai când mă opream: „Și p-ormă?”... (I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.)
  - e) Din fundul ei se întind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuče vasul și să-l farne-n bucăți la cea mai mică nebăgare de seamă. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
2. Construiește câte o propoziție în care locuțiunile substantivale *aducere-aminte* și *nebăgare de seamă* să fie la nominativ singular, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care locuțiunile substantivale *părere de rău* și *ținere de minte* să fie la acuzativ singular, cu funcția de complement.

Substantive comune și substantive proprii

Substantivele sunt de două feluri: **comune** și **proprii**.

Substantivele **comune** denumesc toate obiectele de același fel: **om, munte, fluviu** etc.

Substantivele **proprii** denumesc un singur obiect pentru a-l deosebi de celelalte obiecte de același fel: **Mihai, Ceahlău, Dunărea**.

Substantivele *proprii* se scriu cu literă mare la începutul cuvântului.

Substantive simple și substantive compuse

După numărul cuvintelor folosite pentru a denumi un obiect, *substantivele comune și cele proprii pot fi simple sau compuse*: *grădină, floare, floarea-soarelui, primăvară; Mihai, București, Dunărea, Mihai Viteazul, Curtea de Argeș*.

Ortografia unor substantive comune compuse

Substantivele comune compuse se împart în două categorii în ce privește *modul de scriere*: unele se scriu **cu cuvintele alcătuitoare legate într-un singur cuvânt**, iar altele **cu cuvintele separate și legate prin liniuță**.

I. Substantive compuse care se scriu într-un singur cuvânt:

– *binefacere, bunăstare* (cu sensul de „stare materială bună; prosperitate”), *bunăvoie* (folosit de obicei în expresia „de bunăvoie” = nesilit de nimeni, din

indemnului propriu), *bunăvoință*, *binefăcător*, *binevoitor*, *răufăcător*, *răuvoitor*², *primăvară*, *untdelemn*;

– *radioascultător*; *radioemisiune*, *radiojurnal*, *radioreportaj*, *radioreporter* etc.

– *portaitoi*, *portarmă*, *portavion*, *portdrapel* etc.

Substantivele formate prin contopirea cuvintelor prezintă particularitatea că atunci când primul component este un *substantiv*, un *adjectiv* sau un *numeral*, ca la substantivul *primăvară*, termenul respectiv nu se mai comportă ca atunci când este folosit ca un cuvânt liber, adică *nu-și mai schimbă forma și nu mai poate primi articol hotărât*; schimbarea formei primului cuvânt ar rupe unitatea de înțeles a cuvântului compus: „*primăvară*, *primeveri*; *bunastare*, *bunestări*, *bunavoință*” etc. nu s-ar mai putea scrie împreună, fiindcă fiecare cuvânt a căpătat sensul lui din construcțiile cu cuvinte independente. *Fii atent la unitatea de sens a cuvintelor compuse prin contopire, mai ales la cele compuse cu termenii bună–, rău– și bine–, la care se face deseori greșeala de a le scrie cu liniuță între elementele componente sau chiar asemenea unor cuvinte libere.*

Exercițiu

Construiește: câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele compuse formate cu *bine–* și *rău–* (substantivele care cuprind elementul *-făcător* să fie la plural); propoziții în care să folosești trei substantive compuse cu elementul *radio–* și trei cu elementul *port–*.

II. Substantive compuse care se scriu cu elementele componente legate prin liniuță:

– **câine(le)-lup** (*câini-lupî*); **redactor(ul)-șef** (*redactori-șefi*); **mașină-unealtă** (*mașina-unealtă*, *mașini-unelte*); **zi-muncă** (*ziua-muncă*, *zile-muncă*); **zi-lumină** (*ziua-lumină*, *zile-lumină*) etc.;

– **ciuboțica-cucului** (*ciuboțelei-cucului*); **floarea-soarelui** (*florii-soarelui*); **ochiul-boului**; **pasărea-paradisului** (*păsării-paradisului*) etc.;

– **cal(ul)-de-mare** (*cai-de-mare*); **stea(ua)-de-mare** (*stele-de-mare*) etc.;

– **bună-credință** (*buna-credință*, *bunei-credințe*); **rea-credință** (*reaua-credință*, *relei-credințe*); **rea-voință** (*reaua-voință*, *relei-voințe*); **bună-cuviință** (*buna-cuviință*, *bunei-cuviințe*);

– substantive formate dintr-un numeral și un substantiv: **dublu(l)-decalitru** (*dubli-decalitri*); **prim(ul)-ministru** sau **prim-ministrul** (*prim-miniștri(i)* sau *primii-miniștri*); **prim(ul)-procuror** (*prim-procurorul*). Când în componere intră și elementul *vice*, acesta *nu se separă prin liniuță*: **vicepreședinte**.

După cum se vede, la toate tipurile de substantive cu termenii separați prin liniuță cuvintele componente *se comportă ca și atunci când sunt folosite ca părți de vorbire independente, în relații de același fel cu cele din cuvintele compuse. Ceea ce trebuie observat pentru scrierea cu liniuță este faptul că din îmbinarea cuvintelor respective a rezultat un cuvânt compus cu un conținut nou care se referă la un anumit obiect – plantă, animal, persoană etc.*

² Compusele *binefăcător*, *binevoitor*, *răufăcător* și *răuvoitor* se folosesc și ca adjective: om *binevoitor* (*răuvoitor* etc.)

Observă, de asemenea, *compusele cu adjectivele bună și rea, în comparație cu cele de la punctul I formate cu aceleași adjective.*

Substantivele compuse de mai jos, alcătuite dintr-un verb la mod personal și un substantiv sau un pronume, sunt **invariabile: gură-cască sau căscă-gură, papă-lapte, târâie-brâu, zgârie-brânză, nu-mă-uita** etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele compuse și explică scrierea lor cu liniuță sau ca un singur cuvânt.
  - a) Și ziua trecea, și rătăcitorul zbura mereu... Ce mai straturi de ochiul-boului! „Sunt prea din topor”, băgă de seamă curtezanul... Îngâmfat, se împiedică de o gura-leului: „Mersi, de-alde dumneata găsesc și-n câmp...” Mărgăritărelele nu le putea suferi...; Întru cât privește barba-împăratului, îi venea rău numai când se gândea la numele ei. (Em.Gârleanu, *Hoinar.*)
  - b) Moșneagul, fiind un gură-cască... se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea, sfânt era. (I.Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*)
  - c) Era un căluț jigărit și plin de bunăvoință. (M.Sadoveanu, *Ghighiță.*)
  - d) Unde se întorcea Ali, dădea cu ochii de binefăcătorul lui, care... îi apuca mâna și o arăta ca pe un lucru al său: „Uitați-vă, eu i-am scăpat-o”. Azi așa, mâine așa, încât, în scurt, binefăcătorului îi și ieși porecla: „Omul cu trei mâini”. (Em.Gârleanu, *Recunoștința.*)
  - e) ...drept vorbind, și moș Vasile era un cârpănos și un pui de zgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. (I.Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
2. Construiește propoziții sau fraze: cu fiecare dintre substantivele compuse cu adjectivele *bună-* și *rea-* de la punctul II și cu substantivul *bunăvoință* (motivează folosirea liniuței sau scrierea într-un cuvânt); cu câte două substantive din fiecare dintre celelalte tipuri de substantive compuse scrise cu liniuță.
3. Construiește propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele comune compuse de la punctul II, în alcătuirea cărora intră un numeral.

Ortografia substantivelor proprii

I. Substantivele proprii simple denumesc persoane – *Ion, Maria* –, animale – *Murgu, Joiana* –, localități, ape, munți – *Giurgiu, Dunărea, Carpații* –, întreprinderi – *Metalul* –, ziare – *Adevărul* – etc. Ele se scriu cu literă mare la începutul cuvântului.

Substantivele proprii sunt și *numele de aștri* (planete, stele, constelații): *Mercur, Venus, Pământul, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun, Soarele, Luna, Rarița* (steaua *Sirius*), *Gămușa* (numele constelației *Cloșca-cu-Pui*) etc. Se scriu deci cu inițială mare *Soarele, Pământul, Luna* când aceste cuvinte sunt folosite ca *nume ale corpurilor cerești*, precum și *numele punctelor cardinale* când au sensul *țările, ținuturile* (uneori și *popoarele*) *din apus, din răsărit* etc.: „Tu te lauzi că *Apusul* înainte ți s-a pus?” (M. Eminescu, *Scrisoarea III*).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple. Explică de ce s-au scris cu literă mică cuvintele subliniate din textul *d* și cu literă mare cele subliniate în textele *c* și *e*.

- a) De o parte și de alta a râului se-nfunde mândra așezare a satului Broșteni. De aici încolo Bistrița se îmblânzește. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stânci împotriva ei. (A.I. Vlahuță, *România pitorească*.)
- b) – Spune-mi mai întâi unde ți se arată această stea...? Manolaș îi răspunse... Adăugă că o vede deasupra celor trei stele ale Rariței.
 – Amice, Rarița de care spui este Orionul, regina constelațiilor. (G. Galaction, *O stea prin fereastra lui Manolaș*.)
- c) Cotropirea de către turci a malului dimpotrivă însemna gâtuirea țării sau astuparea definitivă a acestei ferestre a Răsăritului... (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
- d) Departe, la răsăritul din fața noastră, sclipea încă ceva în umbra amurgului...; era cea de pe urmă rază de lumină ce cădea rătăcită și pieziș din depărtările apusului. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- e) O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
 Toată floarea cea vestită a întregului Apus. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
- f) Ele (razele de soare) aleargă... cu fantastica viteză de 300 000 km pe secundă... Dar în calea puternicelor radiații solare, Pământul are instalată o barieră naturală, și anume atmosfera... (H. Chirilei, *Soarele și viața pe Pământ*.)
- g) – Știi una, moș Luca – zise Zaharia de la o vreme – Găinușa-i spre asfințit, Rarițele de-asemine...; Haidem să pornim la drum! (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle substantive proprii simple care denumesc reviste, ziare, planete, stele sau constelații și cuvintele *apusul*, *răsăritul* folosite ca substantive proprii.

II. Substantivele proprii compuse se împart în două categorii în ce privește folosirea literei mari la inițiala cuvintelor.

1. Substantive care se scriu cu literă mare numai la începutul primului cuvânt. În această categorie intră:

– titlurile ziarelor, ale revistelor, ale operelor literare, științifice și artistice: **România liberă**, **Tineretul liber**, **Viața românească** (revistă); **Balade și idile** (de G. Coșbuc), **Istoria românilor prin călători** (de N. Iorga);

– denumirile documentelor de importanță națională sau internațională: **Legea organizării judecătorești**, **Regulamentul organic** etc.

Când în interiorul titlului se află un substantiv propriu, acesta se scrie cu literă mare: **Istoria lui Mihai Viteazul** (de N. Iorga).

În articolele și lucrările în care se menționează un titlu sau denumirea unui document, acesta se subliniază sau se pune între ghilimele. În textele tipărite titlurile și denumirile documentelor apar fie între ghilimele, fie cu alt fel de litere decât cele din restul textului.

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să folosești: două titluri de ziare sau reviste; trei titluri de opere literare sau științifice; trei denumiri de documente naționale. Subliniază titlurile și denumirile sau pune-le între ghilimele.

³ Formele literare actuale sunt *de asemenea* și *de asemeni* sau, scrise cu liniuță – *de asemenea*, *de asemeni* – când se redă vorbirea în tempo rapid.

2. **Substantive proprii compuse** care se scriu cu literă mare la începutul fiecărui cuvânt, cu excepția cuvintelor de legătură (articolul al sau cel, prepoziția sau conjuncția). La scrierea acestor compuse trebuie observate și situațiile în care se folosește liniuța.

a) La numele de personaje din basme și povestiri, liniuța se folosește în mai mare măsură decât la celelalte substantive proprii compuse, și anume: între două nume cu formă de nominativ-acuzativ – *Rilă-iepurilă*; între un substantiv și alt substantiv la genitiv – *Păunașul-Codrilor*; *Zâna-Zorilor*; între substantiv și adjectiv – *Harap-Alb, Făt-Frumos*; între substantiv și prepoziția care leagă substantivele – *Voinic-de-Plumb*; între verb și substantiv – *Sfarmă-Piatră, Strâmbă-Lemne*; între toți termenii unor nume neobișnuit de lungi: *Jumătate-de-Om-Călare-pe-Jumătate-de-iepure-Șchiop, Făt-Frumos-cu-Moț-în-Frunte* (personaj dintr-un basm de I. L. Caragiale).

b) Tot cu inițială mare la ambele nume și cu liniuță între cuvintele componente se scriu prenumele și numele de familie compuse din două nume de persoană, precum și numele de familie alcătuite dintr-un nume de familie și un nume geografic: *Ana-Maria, Radu-Șerban; Rădulescu-Pogoneanu, Bogdan-Duică Gheorghe* (istoric literar); *Niculescu-Buzău, Rădulescu-Motru* etc.

c) Numele împăraților din basme, ale personalităților istorice și literare, formate din nume propriu de persoană și dintr-un substantiv comun care arată rangul, gradul, funcția se scriu cu literă mare și la numele comun: *Aleodor-Împărat, Verde-Împărat, Sinan-Pașa, Șerban-Vodă, Mihnea-Vodă cel Rău, Mihai-Voievod Viteazul*. Numele rangului se leagă prin liniuță de numele persoanei. Dar în situații de felul împăratul *Verde, voievodul Șerban*, numele rangului este un substantiv comun.

d) Regula de sub a), în ce privește folosirea liniuței și în cazul prepoziției sau al adjectivului dintr-un substantiv compus, se aplică și numelor de constelații: *Cloșca-cu-Pui, Ciobanul-cu-Oile* (numele constelației *Lira*), *Carul-Mare (= Ursa-Mare), Carul-Mic (= Ursa-Mică)* etc.

e) O situație asemănătoare cu aceea de la c) este la numele proprii geografice de felul *Broșteni-Deal, Domnești-Sat, Lehliu-Gară*, substantivul comun fiind adăugat numelui localității în scop de identificare.

La numele geografice liniuța se mai folosește în cazul denumirilor alcătuite din două nume geografice cu formă de nominativ-acuzativ: *Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Popești-Leordeni, Iezer-Păpușa* etc.; dintr-un nume comun și un nume geografic propriu, iar numele comun nu mai corespunde cu ceea ce denumește: *Baia-Sprie, Ocna-Șugatag, Pârâul-Cărbuna* (pădure).

f) În celelalte situații numele proprii geografice formate din două sau mai multe cuvinte se scriu fără liniuță de unire: *Africa Centrală, America de Nord, Orientul Mijlociu, Curtea de Argeș, Bolintinul din Vale* etc.

Întrucât în multe cazuri numele proprii geografice și teritorial-administrative cuprind în alcătuirea lor termeni generici – *muntele (munții), râul, dealul, câmpia, șoseaua, bulevardul, strada* etc. –, pentru scrierea corectă a cuvintelor respective trebuie cunoscute situațiile în care numele comun generic face parte dintr-un nume propriu. Numele generic face parte din denumire și deci se scrie cu literă mare când:

– este urmat de un **substantiv în genitiv**: *Cheile Bicazului, Podișul Transilvaniei, Munții Măcinului, Delta Dunării, Valea Jiului, Râul Doamnei, Parcul Tineretului, Strada Arcului* etc.;

– este urmat de un **adjectiv**: *Munții Apuseni, Grădina Botanică, Strada Frumoasă* etc.;

– este urmat de o **prepoziție și un substantiv sau adverb**: *Balta fără Fund (baltă), Vârful cu Dor, Câmpia de Vest, Sâmbăta de Sus (localitate)*;

– este însoțit de un **numeral cardinal**: *Bulevardul 1848, Strada 1907*;

– este plasat **după un substantiv la nominativ-acuzativ**: *Bicaz-Chei, Tușnad-Băi, Cândești-Deal, Udrești-Sat, Lehliu-Gară* etc.;

– nu are sens care să corespundă cu ceea ce denumește termenul respectiv: *Câmpia Burnas (stradă); Dealul-Floreni (localitate); Pârâul-Cărbuna (pădure)* etc.

3. Se scriu cu literă mare la începutul fiecărui cuvânt, cu excepția cuvintelor ajutătoare:

– denumirile evenimentelor: *Comuna (din Paris), Reforma, Renașterea, Unirea Principatelor* etc.;

– denumirile organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul: *Guvernul României, Ministerul Învățământului, Organizația Națiunilor Unite, Facultatea de Litere, Institutul de Lingvistică, Institutul de Economie Mondială, Muzeul Literaturii Române, Teatrul German de Stat, Uniunea Artiștilor Plastici, Liceul Industrial Nr. 5* etc.;

– denumirile sărbătorilor: *Crăciun(ul), Paște(le), Anul Nou, 1 Decembrie, 1 Mai (Întâi Mai), Ziua Internațională a Femeii* etc.

Când un nume propriu compus începe cu articolul sau cu o prepoziție, **articolul sau prepoziția se scrie cu literă mare**; *Al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor, La Om (vârf de munte), Între Gârle (stradă)*.

Prescurtările de felul **C.F.R.** (Căile Ferate Române), **O.N.U.** (Organizația Națiunilor Unite) se pot scrie **cu punct sau fără punct între literele mari (CFR, ONU)**.

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple sau compuse. Scrie pe caiet substantivele proprii compuse și explică oral ortografia lor.

a) Hanul (tâtarilor) se afla tot la Scărpătești, unde sosise și Mustafa-Pașa cu Bogdan-Vodă. (N.Bălcescu, *Români supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

b) – Astăzi o să vorbim despre Ion-Vodă cel Cumplit, căruia i s-a mai spus și Ion Armeanul. (Z.Stancu, *Descult*.)

c) Petrache Poenaru a fost ales, în 1838, membru corespondent al Societății de Științe și Arte din Paris, iar în 1839, membru al Societății de Arheologie din Atena. A fost ales, de asemenea, din 1871, membru al Societății Academice Române. (C.Jalbă, *Petrache Poenaru*.)

d) Tatăl meu era un bărbat... frumos, vesel și savant... Nevoind să facă politică, n-a fost decât profesor la Școala de Poduri și Șosele, la Seminarul Central, director și fondator al Școlii de Arte și Meserii din București, inspector general la Căile Ferate și la Școala de Agricultură de la Herăstrău. (Cincinat Pavelescu, *Mărturisiri*.)

prunc e un Făt-Frumos; *Fata băbei și fata moșneagului* este vestita dramă a copiilor vitregi. (G. Călinescu, *Ion Creangă – viața și opera*)

2. Construiește propoziții sau fraze ori compune un text unitar în care cuvintele *vodă, voievod, împărat, deal, vale, câmpia, șoseaua, calea, strada* să fie folosite: 1) ca *termeni ai unor substantive proprii*; 2) ca *substantive comune* care să preceadă un substantiv propriu pe lângă care, în anumite situații, ar putea forma un substantiv compus. Motivează valorile pe care consideri că le-ai dat substantivelor respective.
3. Alcătuiește *itinerarul unei excursii* în care să fie prevăzută și vizitarea unor întreprinderi, uzine, muzee, școli etc. Motivează felul în care ai scris substantivele proprii compuse.
4. Construiește câte două propoziții sau fraze în care să se afle nume proprii compuse din categoriile prezentate sub II, 2. a), b) și d). Subliniază numele proprii compuse cerute și motivează oral ortografia lor.

Genul substantivelor

1. În limba română, substantivele pot fi de *genul*

masculin:	<i>un frate,</i>	<i>doi frați;</i>
feminin:	<i>o colegă,</i>	<i>două colege;</i>
neutru:	<i>un drum,</i>	<i>două drumuri.</i>

Exercițiu

Subliniază substantivele din textele următoare și analizează-le arătând: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii) și genul.

- a) Granguri zglobii fluierau din vârful arinilor, gaițe se strigau peste poiene și, de pe un deal pe altul, mierlele se îngâneau cu melodioase glasuri. (G. Topârceanu, *Într-o dimineață de primăvară.*)
- b) Și trecătorii de pe podul (de) deasupra Râului Târgului, soldați, femei, par umbre rele... Numai lumina întreagă a centrului împrăstie norul de nelămurită tristețe care a învăluit pe neașteptate sufletele. (N. Iorga, *Privești din țară.*)
- c) Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri. (I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
- d) Când m-am prezentat la poarta căminului studentesc de pe Strada Cheiului..., ca proaspăt student al Facultății de Istorie din București, purtam încă armă;... abia mă întorsesem dintr-un spital de răniți din Cehoslovacia. (Șt. Bănulescu, *Jarna bărbaților.*)

II. Diferența de sex pentru substantivele care denumesc ființe se exprimă în două feluri:

a) prin întrebuițarea unor *cuvinte diferite* la masculin și feminin: *bărbat – femeie; băiat – fată; oaie – berbec; cocoș – găină* etc.;

b) prin formarea femininului de la masculin: **nepot – nepoată; prieten – prietenă; urs – ursoaică** sau a masculinului de la feminin: **vulpe – vulpoi; rață – rățoi.**

Substantivele care au femininul format de la masculin sau masculinul format de la un feminin se numesc **substantive mobile.**

Unele substantive, nume de animale, au o **singură formă** pentru a denumi ambele sexe: *elefant, vultur, dihor, veveriță, fluture* etc. Acestea se numesc **substantive epicene**⁴.

Exercițiu

Subliniază substantivele nume de ființe și scoate-le pe trei coloane: 1) cele care exprimă diferența de sex prin cuvinte diferite; 2) substantivele mobile; 3) substantivele epicene.

Analizează genul celor de la punctele 1 și 2.

- a) Lupii, urșii îmi fac slujbă, leii chiar mi se supun,
Adevărul d-un preț mare, când le poruncesc ei spun.
(Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui logofăt I. Văcărescu.*)
- b) Vin țântării lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii. (M. Eminescu, *Călin – File din poveste.*)
- c) Jucau sârba porumbeii, Numai cioara cu cimpoiul,
Că e jocul lor, Tot izbind cu el,
Și-au luat la joc cârsteii Se bătea cu pițigoiful,
Pe-o rătușcă – vai de mine! Iar sitarul dup-o ușă
Graurul juca pe vine, Se certa c-o găinușă
Barza-ntru-un picior. Pentru-un gândăcel.
(G. Coșbuc, *Nunta în codru.*)
- d) Însă a doua zi după asta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei... și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:
– Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care... ne trezește desdimineață la lucru de atâția ani!? (I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

Numărul substantivelor

I. Prin formele pe care le iau în vorbire, substantivele pot arăta un singur obiect sau mai multe obiecte de același fel, adică *numărul* obiectelor. În mod obișnuit, substantivele au o formă pentru *singular*, formă care arată *un singular obiect*, și o formă pentru *plural*, care arată *mai multe obiecte* de același fel:

- singular: *frate, copac, casă, școală, tablou*;
- plural: *frați, copaci, case, școli, tablouri*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie substantivele la numărul singular și cu două linii substantivele la numărul plural. Analizează-le arătând: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii, mobile sau epicene), genul și numărul.

- a) Și mamele cântau la urechea pruncilor din scutece, să le transmită chiar de la vârsta aceea, cea mai frumoasă dintre melodii, cântecul... apărării pământului strămoșesc! Și tații cântau, înalt și solemn, însă cu un ochi la băieții lor, ca nu cumva în loc să cânte, să se uite la fluturii abia ieșiți parcă din razele de soare!
„Muri-vom până la unul...!” sunau cuvintele fierbinți ca focul. (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)

⁴ Denumirea *epicene* vine de la adjectivul din limba greacă „*epikoinos*” = *comun*, în sensul de *nediferențiat*. În cazul substantivelor, *epicen* înseamnă *care nu face diferențierea după sex*.

- b) Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Pleacă fruntea-ngândurată. (O. Goga, *Sara*.)
- c) Făt-Frumos își spală fața în baia de lacrimi, apoi... se culcă să doarmă în patul cu flori... și Florile toate s-adunară... ținând sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor flutur albastru... (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
- d) Voi, munților mândri, moșnegi cununați
Cu stelele bolții albastre,
În leagănul vostru de codri și stânci
Dorm toate poveștile noastre. (O. Goga, *În munți*.)

II. Unele substantive au forme numai pentru singular. În această categorie intră foarte multe **substantive proprii**, lucru explicabil, pentru că ele denumesc un singur obiect, considerat izolat: *Oltul*, *Constanța* etc.; **substantive comune** care denumesc **epoci istorice, religii**: *slavagism*, *feudalism*, *creștinism*, *mahomedanism*, *catolicism* etc.; **calități** sau **însușiri**: *înțelepciune*, *curaj* etc.; **stări organice**: *foame*, *sete* etc.; **materie**: *aur*, *fier*, *zinc*, *miere*, *mazăre* etc.; **sporturi**: *fotbal*, *volei* și altele.

Alte substantive **au numai forme de plural**: *câlți*, *zori*, *Carpați*, *Bucegi*, *Fântânele* etc. Numele de localități cu formă de plural au înțeles de singular, pentru că ele denumesc o singură localitate.

O altă categorie de substantive cu formă de plural **au alt înțeles decât substantivul cu formă de singular**: *frig* – **friguri** (denumirea unei boli); *grâu* – **grâne** (denumire generală pentru cereale); *fier* – **fiare** (cu sensul *obiecte de fier* – *fiare* vechi – sau *cătușe*, *lanțuri*) etc. În cazurile de acest fel, **forma de plural reprezintă alt substantiv decât forma de singular**.

Exerciții

- Subliniază cu o linie substantivele comune sau proprii care au formă numai pentru singular și cu două linii pe cele care au formă numai pentru plural.
  - De-aici pornește marele braț al Dunării – canalul Borcea – care trece prin fața orașului Călărași și... curge între deșertul pururea însetat al Bărăganului și suhaturile mlăștinoase ale ostrovului Balta. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
  - O, tu crai cu barba-n noduri ca și călții când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*.)
  - Din vârful de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-ațăță
jăromatic ascuns
sub vălul lor subțire de cenușă. (L. Blaga, *Amurg de toamnă*.)
  - În pântecul acestor munți zac comorile minerale cele mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul... și, în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor. Astfel este Țara Ardealului. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

